

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a literární vědy FF UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Oponentský posudek na diplomovou práci Petry Izdné
*Iluzivnost světa – figury snu a zdání ve vybraných
raně-novověkých textech*

Diplomová práce Petry Izdné sleduje problematiku iluzivnosti světa ve vybraných „raně-novověkých“ textech, konkrétně v textech Williama Shakespeara, Jana Amose Komenského, Calderóna de la Barca, Baltasara Graciána, jejichž dílo je vřazováno do literárního systému epochy baroka (o Shakespearovi si v této souvislosti a na tomto místě dovolím mluvit jako autoru baroka). Na tomto základě rekonstruuje Petra Izdná základní topoi iluzivnosti, snovosti, klamnosti, negativnosti světa a ne-skutečnosti pozemského života, které konstituují nejen model světa literárních textů baroka, ale také barokní „Weltgefühl“.

Naprosto se nedomnívám, že by bylo bezpodmínečně nutné vyhýbat se v souvislosti se zvolenými literárními texty užívanému literárně- a umělecko-historickému pojmu „baroko“ – odhlédnuto od skutečnosti, že Komenského *Labyrint* nebo Calderónovo *Il gran teatro del mundo* nelze charakterizovat jako „raně novověké“ texty - , který má v tomto případě, jak ještě rozvedu, svoji oprávněnost a dosti jasné kontury, na rozdíl od příliš širokého a poněkud znejasňujícího označení „raně-novověké“ texty. A to již proto, že ve sledovaných literárních dílech je konstituován model světa, který je specifický pro literární, umělecký a myšlenkový systém vrcholného baroka. Shakespeare představuje poněkud zvláštní případ. Na druhé straně ovšem obsahují také Shakespearova historická dramata (kterými se Petra Izdná sice nezabývá) jeden pro barokní model světa velmi podstatný rys, jímž je postava vládce, mj. jako záruky Bohem chtěného řádu.

Je třeba si uvědomit, že literární, umělecký a myšlenkový systém baroka – a to již v jeho rané fázi – rozvinul kombinaci právě pro tuto epochu specifických struktur myšlení, diskursů (teologických, politických), vědomostí atd., které např. drama 16. století nemohlo vůbec ani rozvinout. A také: raně novověký systém je charakterizován několika konkurenčními tendencemi, které jsou v literárních textech 17. století řešeny a ztvárňovány zásadně odlišným způsobem. Uvedu jen jeden příklad: na jedné straně tendence k vytváření normotvorných systémů a ke kontrole a na druhé straně tendence k autonomii a emancipaci myšlení a jednání

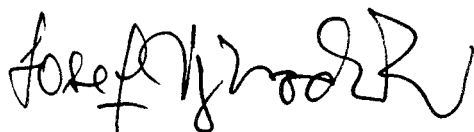
subjektu, k legitimaci individuality a dokonce k porušování norem (např. spisy severoitalských novoplatoniků).

Na problematice a tematice hyperbolické krátkosti života a neskutečnosti světa je pozoruhodná nejen pozice, jakou zaujímá právě v literárním – ovšem také v myšlenkovém a věd(omost)ním - systému konce 16. a (téměř celého) celého 17. století, ale také základní otázka, *proč právě v této době a v těchto podobách*. Nejen, že drama je v 17. století favorizovaným žánrem ztvárnění iluzivnosti světa, neboť divadelní realizace byly vnímány jako strukturní obraz (a odraz) světa, jak ukázal již v padesátých letech 20. století Richard Alewyn ve své i dnes podnětné práci *Das grosse Welttheater. Die Epoche der höfischen Feste* (1959), a kromě toho se v dramatu již raného 17. století objevují pozoruhodné experimenty (např. ne-aristotelský typ dramatu), ale je zde ještě přinejmenším jeden podstatný aspekt: konflikt mezi tendencemi renesančního myšlení a modelem neměnného, Bohem chtěného, univerzálního a statického řádu: autonomie (člověka) je odmítána jako destrukce Bohem garantovaného řádu, jako chaos a zavrženíhodná revolta proti autoritě. S tím souvisí také pro systém myšlení a vědění 17. století velmi podstatné téma slučitelnosti naprosté negativity světa s absolutní pozitivitou jeho stvořitele; téma, které vede k Leibnizově *Théodicée* (1710), kde je také radikálním způsobem - osvícenstvím inkorporovaným - domýšleno. Napětí těchto ať manifestních nebo latentních konfliktů produkuje v literárních textech (stejně tak jako v teologických a politických diskurzech) konce 16. a 17. století „rozvrhy“ světa, které v podstatě všechny světsky-sociálně fundované hodnoty negují a přímo převracejí v opak jako ne-hodnoty, jako v Komenského alegorii naruby převráceného světa: pozemský svět je neskutečným snem, iluzí a ještě hůře, jak Petra Izdná ukazuje, žalářem, mučírnou, popravištěm. Vездеjší svět je snem, zászvěti skutečností, proto je také skutečnost pozemského světa interpretována jako projev diverzních forem brutality a násilí a empirické zkušenosti je odnímána její platnost ve prospěch empiricky nepoznatelného. Tohoto důležitého aspektu si Petra Izdná všímá na příkladě Calderónova *La vida es sueño*. Ovšem i člověkem, jeho hříšností a vinou sice destabilizovaný a negativní svět musí mít jako Bohem chtěný a jeho slovem stvořený svět svůj *telos*. Proto je pozemský svět kódován jako nezbytná sféra člověku uložených zkoušek, jimiž musí projít.

Práce Petry Izdné prokazuje velmi dobrou obeznámenost se sledovanou problematikou, ale také schopnost spojovat různé literárně-historické, literárně-teoretické i filozofické přístupy. Poněkud však překvapuje dosti omezený korpus odborné literatury. Petra Izdná vychází hlavně z prací 40. – 60. let 20. století. Pro téma její práce by mohla být, abych uvedl jen jeden příklad, velmi podnětnou např. literárně antropologická teorie „fiktivního“ a „imaginárního“ Wolfganga Isera nebo práce Eckharda a Ursuly Lobsienových. Ale to je jen

příklad. Pochopitelně jsou také historické práce, které mají i dnes svoji relevanci a důležitost, naopak jsou v současné době nově recipovány a interpretovány, jako např. teorie Oskara Walzela o opozici „tektonického“ a „atektonického stylu“ v dramatickém umění, která by mohla být pro Petru Izdnou zajímavá. Jde o Walzelovu studii „Shakespeares dramatische Baukunst“ (již z roku 1916), kde s těmito opozičními páry pracuje. Tektonický styl charakterizuje Walzel jako styl sjednoceného řádu a jasných zákonitostí, atektonický styl je stylem více či méně potlačovaných zákonitostí a odpoutaného řádu. U prvního je to nezbytnost vůdčího principu, naprostá neměnnost, u druhého hra se zdáním a chybění pravidel. Shakespearovo dramatické umění reprezentuje podle Walzela „atektonický styl“, protože forma jeho dramatického umění je protikladem k renesanční formě dramatického ztvárnění, ale také k „přísně architektonické dramatice“ uzavřené formy u Corneille a jeho následovníků.

Nicméně i přes zmíněné deficity považuji práci Petry Izdné za velmi dobrý a promyšlený výkon a vřele ji doporučuji k úspěšnému obhájení.

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

V Praze dne 10. září 2010